

Suomen Kansan Sävelmiä:

Ensimmäinen jakso, Hengellisiä sävelmiä

Johdatus

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran julkaisemista täydellisestä kokoelmasta Suomen kansan sävelmiä ilmestyy täten *Ensimmäinen jakso*; se käsittää *hengelliset sävelmät*, nimittäin sellaiset joko hengellistä tai maallista alkuperää olevat sävelmät, joita kansan keskuudessa vallitsevissa vanhemmissa hengellisissä liikkeissä käytetään hengellisiin lauluihin, osaksi vanhan virsikirjan virsiin. Kokoelmassa ovat eri osastoiksi erotetut koraaleista ja maallisista sävelmistä kehittyneet toisinnot sekä itsenäiset hengelliset sävelmät.

Kun Seura joulukuussa 1886 hyväksyi sävelkomitean ehdotuksen, jonka mukaan julkaistavan täydellisen sävelkokoelman piti jakautua kolmeen jaksoon, nimittäin runo-, laulu-, ja tanssisävelmiin, silloin ei vielä ollut tietoa hengellisten kansansävelmäimme olemassa olosta. Tosin allekirjoittanut, valmistuessaan kesällä vuonna 1890 yhdessä ylioppilas (nyk. seminaarin lehtorin) Mikael Nybergin kanssa tehtävälle sävelmäin keräysmatkalle, johon yliopiston konsistori oli myöntänyt matkarahan, sai veljeltänsä, professori Kaarle Krohnilta, jonkun viittauksen kansan keskuudessa veisattavista nk. Arkkiveisuista; mutta kun ei kumpikaan ollut niistä kuullut juuri muita, kuin esim. "Erämaassa, erämaassa", jonka sävelmänä on tuo tunnettu "Gubben Noak"-nuotti, ei tietysti innostus voinut olla ylen suuri ruveta siltä alalta erityisesti keräilemään. Sitäpaitsi ei ollut aavistustakaan siitä, missä paikkakunnissa sellaiset arkkiveisut olivat käytännössä.

Ihmeellinen sattuma saattoi keräilijämme näiden aavistamattomien aarteiden jäljille.

Muutama viikko oli kulunut kauneinta kesä-aikaa kulkiessamme pitkin Pieksämäen ja Rautalammin runsaslauluisia kyläkuntia, kun päätimme lähteä Sumiaisista laivalla pitkin Keitelettä Wiitasaaren kirkolle, toivoen siten löytävämme uusia laulualueita Keski-Suomen pohjoisimmista sopukoissa. Matkalla huvittelimme jo aamulla varhain laulelemalla keräämiämme sävelmiä, koettaen niitä sovitella monenmoisiin kontrapunktisiin sommitteluihin; emme välittäneet ujostella eräitä vanhempia henkilöitä, jotka olivat päivän lämmitessä tulleet kajuutastansa ylös kannelle, vaikka kyllä keskenämme ihmettelimme heidän erittäin vakavaa käytöstään ja karakteristista ilmettensä. Etteivät he olleet tavallista matkustavaa herrasväkeä, oli meille kyllä selvä. Mutta kaikkein vähimmän me aavistimme heidän katselevan meitä aivan yhtä suurella ihmettelyllä. Eivät kumpaisetkaan niinmuodoin tohtineet lähestyä toisiansa ainoallakaan sanalla. – Vihdoin saapui laiva Wiitasaaren kirkolle. Rannassa oli vastassa paljon väkeä, muun muassa nuori ylioppilas, rovastin poika, jonka tunsin kouluajoilta; ystävällisesti hän kehoitti meitä tulemaan pappilaan. Mutta varsinaisena tarkoituksena oli hänellä toisten vierasten kohtaaminen, nimittäin juuri meidän matkatoverimme, joiden kanssa sitten jouduimme yhteen seuraan ja samaan majaan. Kumminpuolinen hämmästyksemme tästä uudesta käänteestä ei tietysti puhjennut

sanoiksi. Päivän kuluessa oltiin jotenkin eri haaroilla. Me nuoret saimme pian täyttä työtä parin laulutaitoisen pappilan palkollisen sävelistä, ja toiset, – ijakäs suntio A. Wilén, Uudenkirkon pitäjstä, Turun läänää, sekä hänen poikansa ja tyttärensä, jäivät seurustelemaan rovastin ja hänen puolisonsa kanssa.

Mutta illalla, auringon heittäessä viimeisiä säteitään yli avaran pihamaan, satuin astumaan Wilen-vanhuksen ohitse, joka par'aikaa istui hiljakseen kuistin portailla mietteissään. Silloin hän hämmästytti minua äkkiä vaatimattomasti kysymällä, tokko haluaisin muistiinpanna hänenkin laulujansa. Kohteliaana vastasin tietystikin myöntävästi, vaikka en mielessäni suuria odottanut 80-vuotiaan laulamisaesta. Sovimmepa siitä, että myöhemmin, illallisen jälkeen, yhdyttäisiin hänelle osoitetussa kammarissa ja pantaisiin virret vireille. Ilta oli tosin jo myöhäiseksi käymässä, ja päivän työ oli ollut jotenkin runsas meille sävelmäin keräilijöille; mutta enpä arvellut suurta vaivaa meille syntyvän vanhuksen veisuusta.

Toisinpa kuitenkin kävi. Virsiä helkytteli hopeahapsi toisen toisensa jälkeen. Kesäyö hämäryi syvään juhlalliseen hiljaisuuteensa, ja meidän kynämme piirtelivät paperille merkkejä, joiden tarkkuutta vanhus suuresti ihmetteli, kun sai heti kuulla omat sävelensä meidänkin suustamme. Mutta ihmetystä täynnä oli meidän mielemme ja palavina sykkivät sydämemme hänen sävelmäinsä ihanuudesta, joita hän lauloi selvällä suloisella äänellänsä. Kun vihdoin erottiin, jäi työ kuitenkin keskeneräiseksi, ja pohjoiseen pyrkivät matkatuumamme täytyi meidän kokonaan jättää sikseen, voidaksemme seurata Wilénejä takaisin Laukaalle, jossa vanhus tyttäreineen aikoi vielä vähän aikaa viipyä poikansa luona. Lähes 100 hengellistä sävelmää oli työmme tuloksena, joihin liittyi vielä kymmenkunta Laukaan pitäjstä opettaja K. Koistisen johdatuksella löydettyä sävelmää. Mutta tärkeintä oli, että Suomen kansan hengellisten sävelmäin tyyssija täten tuli keksityksi; ja seuraavana kesänä, 1891, sai ylioppilas M. Nyberg, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran stipendiaattina, kulkea useissa Turun läänin pitäjissä, Uudeltakirkolta ja Laitilasta etelässä aina Ahlasiin pohjoisessa ja Kauvatsalle idässä, tarkasti keräten hengellisten laulujen sävelmiä laulutaitoisilta henkilöiltä. Suurena apuna tällä matkalla oli pastori Kustaa Hallio, joka itse kasvaneena lapsuudesta niiden laulujen käyttäjien keskuudessa, taisi johdattaa herra Nybergiä taitavimpain laulajain luo ja häntä heille suositella, niin etteivät he turhaan arastelleet hänelle laulaa. Täten kertynyt kokoelma sisälsi yli 300 sävelmää. Virret, joihin sävelmät kuuluivat, löytyvät painetuissa kokoelmissa (18:lta vuosisadalta): *Sionin virret ja Halullisten sieluin hengelliset laulut*, sekä irtonaisissa vihoissa "arkkivirret".

Kesällä 1890 kerätyistä sävelmistä ilmestyi alussa vuonna 1891 valiokokoelma nimellä: *Kansan Lahja Kirkolle*. Siinä on 34 sävelmää; niiden joukossa oli pari pastori Juho Jalkasen syksyllä Säamingissä laulamaa, joita hän oli lapsena kuullut äitinsä laulavan *Pieksämäellä*, Savossa. Kesällä 1891 sain muistiinpanna vielä 12 sävelmää Mikkelin pappilassa; niistä julkaistiin saman vuoden lopulla 6 kauneinta nimellä: *Kansan Lahja Kirkolle II*.

Vuonna 1892 sai Seura vastaanottaa asessori C. A. Malmbergilta; Kuopiossa, 71 sävelmää käsittävän kokoelman, jonka oli muinoin omistanut herännäisyyden historiassa tunnettu pastori Jonas Lagus. Siihen kuuluvia sävelmiä ei ole kuitenkaan Lagus muistiinpannut, kutan erehdyksen kautta esillä olevassa täydellisessä kokoelmassa on pitkin matkaa osoitettu, vaan pastori Frans Oscar Durchman, jonka

nimi on yhteen sävelmään kirjoitettukin. Useat sävelmät on varustetutu vuosiluvulla 1837, jopa päivänmäärälläkin sekä osoituksella: *Kalajoki*, jossa Durchman tieteen oli ollut pappina siihen aikaan; siten voimme arvata koko sen kokoelman olevan kerätyn Pohjanmaalta 1830-luvulla.

Melkein identtisen kokoelman lähetti samana vuonna kirkkoherra *Hanrik Schwartzberg*. Siinä löytyvät “Sionin Virsien” ja “Halullisten sieluin hengellisten laulujen” sävelmät eroavat ainoastaan koloratuurinuottien puolesta edellisen kokoelman vastaavista sävelmistä. Sentähden on tässä aina otettu huomioon se sävelmä, jolla on jommassakummassa kokoelmassa runsaammat koloratuurit, jopa siihen lisätty nekin toisessa löytyvät koloratuurit, jotka sattuvat toisesta puuttumaan. Ainoana poikkeuksena ovat Durchmanin muistiinpanemat sävelmät Sionin Virsiin N:o 64 ja N:o 129, joiden sijasta Schwartzbergin kokoelmassa on vaan osoitus muuhun, jo toisessa virressä käytettyyn sävelmään. Sen sijaan on Schwartzberg muistiinpannut 15 “Irtonaisten virsien nuottia”, jotka puuttuvat Durchmanilta. Enimpiin näihin sävelmiin on Schwartzberg kirjoittanut huomautuksen: Nykyaikana Laulukirja N.o – ; vastaavia numeroita en ole löytänyt käsillä olevista kokoelmista. Pariin sävelmään liitetyt osoitukset: Bonde-ton, tai: Herrskaps-ton, tarkoittanevat säätyläisten ja talonpoikain joskus käyttämiä erilaisia sävelmiä, vaikkei yleensä sellaista eroitusta löytynyt. Yksi Schwartzbergin muistiinpanemista “Irtonaisten virsien nuoteista” on merkitty olevan “ifrån Åbo”, siis Turusta. Muuten on kokoelma Pohjanmaalta. – Samana vuonna, 1892, lähetti opettajatar, neiti *Edla Blomqvist* 14 sävelmää Anjalasta, vuonna 1893 opettaja *J. Walve* 4 sävelmää (kotoperää mainitsematta), vuonna 1894 opettaja *Lauri Blomqvist* 22 sävelmää, joita hän oli kuullut isältänsä, Anjalan lukkarilta; vuonna 1895 muistiinpani ylioppilas *K. Soikkeli* Inkerissä 18 sävelmää, ja samana vuonna ilmestyi Oulussa painosta suurenlainen kokoelma nimellä: *Sionin Virsien Nuotit*, jossa on 19 sävelmää herra Nybergin vuonna 1891 Lounais-Suomessa keräämiä, ja suurin osa, 68 sävelmää, kirkkoherra *Wilhelm Malmbergin* Pohjois-Savossa muistiinpanemia. Vuonna 1896 saapui yli 100 sävelmää Tampereen ijäkkäältä kanttorilta, *Samuel Hellmannilta*, joka oli kuullut niitä lapsena Rauman pitäjässä äitinsä laulavan; joitakin sävelmiä oli hän muistiinpannut myös parilta hyvin vanhalta henkilöltä Tampereella; toinen heistä lauloi ruotsalaista virsikokoelmaa “*Sions Sångar*”, josta “Sionin Virret” on täydellinen suomennos, vaikka mitallisesti siitä usein eroava.

Mainittuihin ruotsalaisiin virsiin sain kesällä 1897, yliopiston kanslerin myöntämällä matkarahalla, kerätä sävelmiä Ruotsinmaalla, jotka osaksi ovat suomalaisten sävelmäin kaltaisia, mutta luonnollisesti eivät voi tulla kysymykseen kokoelmaamme varten. Mutta Suomesta olen voinut löytää samoihin ruotsinkielisiin virsiin vielä joitakuita sävelmiä ijäkkäältä säätyläisnaisilta, vuonna 1897 Vesilahdelta ja Tampereelta, vuonna 1898 henkilöltä, joka on kuullut niitä lapsuudessaan Limingalla, sekä 36 sävelmää Kuopiosta.

Vuonna 1897 kävin Lounais-Suomessa täydentämässä Nybergin keräyksiä ja muistiinpanemassa sävelmiä *Abraham Achreniuksen* “*Sionin Juhlavirsiin*”. Tälläkin matkalla oli pastori Hallio johdattajana. Se ulottui nyt Merikarvialle saakka pohjoisessa, joten saatiin selville Lounais-Suomen sävelmä-alueen ulottuvaisuus pohjoiseen. Sävelmiä kertyi yli 100. Samana syksynä kävin Lapualla muistiinpanemassa Etelä-Pohjanmaalla käytettyjä sävelmäin toisintoja. Niitä oli yli 50, ja niiden joukossa oli useita koraalikirjoista eroavia sävelmiä *Vanhaan*

virsikirjaan. Näiden sävelmäin laatu saattoi vielä vuonna 1898 tekemään lyhyen matkan Rauman ja Porin tienoille, jolloin keräsin lähes 80 Vanhaan virsikirjaan laulettua sävelmää.

Syksyllä vuonna 1897 olin sitäpaitsi saanut muutamat sävelmät henkilöltä, joka oli niitä kuullut *Kiuruvedellä* Savossa, sekä noin 20 pääasiallisesti Vanhaan virsikirjaan käytettyä sävelmää rovasti J. Jalkaselta Ruskealassa (samalta, kuin 1890 Säämingissä). Ruskealaan olin joutunut sen kautta, että olin, kansakoulutarkastaja *J. A. Pelkosen* kehoituksesta, matkustanut *Sortavalaan*, jossa oli 19:n vuosisadan keskivaiheilla vaikuttanut kuuluisa herätyssaarnaaja, pastori *Henrik Renqvist*. Renqvist oli itse saanut herätyksensä Turussa ja oli sitten tuonut Lounais-Suomen hengelliset laulut Karjalassa käytettäviksi. Tosin ei Sortavalassa niitä vanhoja virsiä enään osattu laulaa, mutta kun kirkossa asiasta kuulutettiin, keräytyi sakastiin kymmenkunta henkilöä maaseurakunnan eri kyläkunnista, jotka niitä sitten lauloivat; samalla sain tiedon *Hakaliston* kylästä, eräällä Laatokan saarella, jossa vielä oli jäljellä kytessä Renqvistin herättämää liikettä. Käyntini siellä tuli runsaasti palkitukseksi; kaikkiaan sain Sortavalan pitäjistä yli 80 sävelmää. Kaikki mainitut matkani Suomessa on Suomalaisen Kirjallisuuden Seura kustantanut. Sitten on neiti *Anna Kunnari* Keski-Suomesta jättänyt seuralle joitakuuta yksityisiä sävelmiä; pari hengellistä sävelmää on löytynyt myös *J. Ollisen* (Porin seudusta) ja *J. Tyyskän* (Askolasta) lähettämistä kansanlaulukokoelmista.

Täten on vihdoinkin kertynyt suuri lukumäärä sävelmiä, jotka nyt tieteellisesti järjestettynä julkaistaan. Tarkempaa selkoa niiden laadusta ja alkuperästä olen tehnyt akadeemisessa väitöskirjassani: "*Über die Art und Entstehung der geistlichen Volksmelodien in Finland*", (Suomen hengellisten kansansävelmien laadusta ja alkuperästä"), painettu Suomalais-Ugrilaisen Seuran aikakauskirjassa XVI vuonna 1899.

Järjestäessä olen jakanut sävelmät kolmeen eri ryhmään: I. *Koraalitoisinnot*. II. *Maallisten sävelmäin toisinnot*. III. *Itsenäiset hengelliset sävelmät*. Jokaisessa ryhmässä taas on kunkin sävelmän toisinnot asetetut yhteen, samalle numerolle. Kokoelman loppuun lisätty *Liite*, ynnä *Jälkipoiminta*, kävi tarpeelliseksi senkautta, että painatuksen kuluessa jatkettiin sävelmäin keräystä, ja myös sävelmäin järjestyksessäkin tarkemman tutkimuksen kautta tapahtui muutoksia, erittäin siten, että jotkut itsenäisiksi luullut sävelmät osoittautuivat kuuluviksi jo painettujen koraalitoisintojen joukkoon.

Mitä tulee eri ryhmien järjestelyyn, ovat *koraalitoisinnot* asetetut piispa *O. I. Collianderin* ja professori *R. Faltinin* vuonna 1888 metriluokittain järjestetyn *Uuden koraalikirjan* mukaisesti, viitaten siinä löytyviin koraalien numeroihin. Poikkeuksena ovat toisinnot koraaliin N:o 13, jotka epähuomion tähden ovat joutuneet vasta jälkeen N:o 43:n toisintojen. Suuremmissa toisintoryhmissä ovat etusijaan asetetut ne, jotka vähemmän poikkeavat alkuperäisestä sävelmästä, ja sitten ne, joiden muodostus on itsenäisempi. Se seikka, että useat koraalit ovat toistensa toisintoja, on jätetty tässä kohden huomioon ottamatta, koska sitä ei ole tähän asti vielä tieteellisesti ja perinpohjaisesti esitetty. Siitä on seurauksena, että kokoelmassamme voisi joitakuuta sävelmiä käsittää parinkin eri koraalin toisinoiksi ja rajaa on siinä suhteessa joskus ollut vaikeata tarkoin vetää.

Maallisten sävelmäin toisinhoista on ensiksikin kokonaan poisjätetty noin 20 aivan arvotonta uudenaikaista renkutusta, joiden merkitys ei sillä kasva, että niitä on otettu hengellisillekin sanoille. Jäljelle jääneistä on ensi sijaan asetettu ne, joiden alkuperänä on joku tunnettu maallinen sävelmä, sitten ne, joilla vaan yleensä on selvä maallinen, tavallisesti tanssinmukainen luonne.

Itsenäiset hengelliset sävelmät ovat jaetut kolmeen lajiin sen mukaan kuinka monisäkeinen niiden perusmuoto on. *Kaksisäkeiset* perusmuodot liittyvät lähinnä niihin lukuisiin, kaikkialla tavattaviin, melodian alkuaineksiin, joita lauletaan työnteon säestykseksi, kauppatavaran suosittamiseksi, kehdon heijaamiseksi, karjan huhuillemiseksi, pitkien kertomarusojen esittämiseksi, sekä vihdoin Jumalanpalveluksessa rukousten, psalmien ja muiden vuorolauseiden messuamiseksi. *Nelisäkeiset* perusmuodot muistuttavat säännöllisen rakenteensa kautta tanssista johtuvaa alkuperäänsä. *Muunlaiseen muotoon perustuvat* sävelmät taas ovat kehittyneemmän lyyrillisen tunteen tuloksia.

Muutamit järjestyssä tapahtuneet ilmeiset tai mahdolliset erehdykset koetetaan täten vielä korjata:

- 1) Sävelmä 5, b, osoitettu toisinnoksi koraalille N:o 24, kuuluu koraalille N:o 298, jonka toisinhoissa on tavattavissa joitakin hyvin samanlaisia.
- 2) Sävelmä 175, a, on epähuomiosta joutunut sille paikallensa; se on pyhittävä aivan pois, sillä se esiintyy taas oikealla kohdallansa sävelmänä 176, e.
- 3) Sävelmät 15, u-x, osoitetut toisinnoksi koraalille N:o 52, ovat luultavasti pikemmin kuuluvia koraalille N:o 139.
- 4) Sävelmät 202, b-c, osoitetut koraalille N:o 47, ovat kai kuitenkin jälkikäikua itsenäisiin sävelmiin kuuluvasta 180, o.
- 5) Sävelmäin 5, a ja 5, c, alkuperä koraalista N:o 24 on jotenkin epävarma.
- 6) Samoin sävelmäin 109, a-b, koraalista N:o 291.

Muuten luulen järjestyssäni osanneeni jotenkin oikeaan, ja aikomukseni on vastaisuudessa tahdä tarkkaa selkoa siitä, yksityiskohtiin asti.

Seuralle lähetettyjen ja jätettyjen käsikirjoitusten tarkkuus on yleensä luotettava. Poikkeukset ovat harvoja. Tahtilajit olen koettanut saada niin säännöllisiksi kuin suinkin, lisäämällä tarpeellisiin kohtiin *sulkumerkkeihin pantuja pauseja*, (joskus myös asettamalla jonkun nuotin sulkumerkkeihin). Satunnaisia pitkiä nuotteja olen merkinnyt *fermaatilla*, jonka vaikutuksena on yleensä pidettävä nuottiarvon tarkka kaksintaminen. Muutamissa sävelmissä ei ole ollut helppoa varsinaisen tahtilajin määrääminen, mutta yllämainitut keinot tekevät lukijalle aina mahdolliseksi sävelmää siitä irroittaa tarkasti semmoisena kuin se on kansan suusta saatu. Joskus olen käyttänyt *6-osaista tahtilajia vaihtelevalla sivukorolla*, nimittäin milloin: 1." 2. 3. 4.' 5. 6., milloin: 1." 2. 3.' 4. 5.' 6. Sellaista tahtia löytyi, kuten todistaa Aristoxenos Tarentolainen, jo muinais-kreikkalaisessa musiikissa; sitä käyttivät mielihalulla keskiajan mensuralistit; ja jälkiä siitä tavataan nykyisten kansojen kansansävelmissä.

Sävellajina on koraalitoisinhoille käytetty sama, kuin koraalikirjassa vastaavalle koraalille. (Poikkeuksena on epähuomion kautta N:o 4, a-b.) Siten tosin ei tule ilmi

laulajan käyttämä sävellaji; mutta koska se on usein vallan sattuman varassa, eikä käsikirjoituksetkaan siinä suhteessa ole luotettavia, oli tärkeämpää saada toisinnot helposti verrattaviksi sekä koraaliin että keskenänsä. Samat syyt ovat vaikuttaneet sävellajin valintaan toisissakin ryhmissä, joissa sen on tavallisesti saanut määrätä kunkin sävelmän toisintojen enemmistö.

Toivon, että täten järjestettynä ja julkaistuna Suomen kansan hengelliset sävelmät tarjoutuvat aineeksi vastaiselle yksityisseikkoihin ulottuvalle tutkimukselle.

Helsingissä 1 p. Toukok. 1901.

Ilmari Krohn